

RESURSE POETICE ALE REVERIEI ÎN OPERA LUI ION HOREA
Poetic Resources of Reverie in Ion Horea's Work

Anamaria ȘTEFAN (PAPUC) Ph.D. Candidate,
“Petru Maior” University of Tîrgu Mureș

Abstract: Ion Horea's poetic imagery is marked reverie. With this, the poet finds a way to escape the universe disappeared, namely the matrix childhood spent in Transylvania. In pursuing this route, an important role visual images that remain strong imprint on the retina, but mostly subtle odor of hay pictures, hot bread and tobacco leaves that remain so vivid and poet who breathes through past .

Keywords: Ion Horea, resource, reverie, odors

Opera lui Ion Horea a fost pusă de exegeți sub semnul reveriei, iar cei care sunt familiarizați cu poezia sa nu au cum să nu descopere în textura ei așa-zisele „exerciții de visare lucidă”. Astfel, reveria reprezintă fundalul pe care se derulează întreaga creație a lui Ion Horea. Termenul de reverie, atât de frecvent utilizat denotă o varietate de sensuri. *Dicționarul explicativ al limbii române* definește reveria ca „stare sufletească a celui furat de imaginație, de visuri, de amintiri, de gânduri; visare, contemplare.” Mai exact, reveria este o stare de visare cu ochii deschiși. Dar sunt denumite reverii și unele piese vocale sau instrumentale de mici proporții, care îmbie la visare. În domeniul psihologiei, reveria are sensul de stare de vis în condiții de veghe, alimentată de dor, speranțe, aspirații. La fel ca și visele din somn, reveriile sunt trecute prin filtrul inteligenței și al conștiinței. În psihanaliză, termenul de „reverie” a fost utilizat de Sigismund Freud pentru a denumi producțiile mentale imaginate în stare de veghe, punând accent pe impresiile din perioada copilăriei. În concepția sa, reveria în stare de veghe este unul dintre principalele elemente generatoare de inspirație artistică.

În studiul de față ne-am propus să studiem resursele reveriei așa cum apar ele sedimentate în opera lui Ion Horea. Ghidul nostru în investigarea acestora îl reprezintă eseul lui Gaston Bachelard, „Poetica reveriei”, ale cărui idei teoretice se regăsesc întruchipate în mod neașteptat în scrierile lui Ion Horea. Reveria poetică, arată Gaston Bachelard este „o stare” și „mergând în înșăși esența ei putem spune că este o dispoziție sufletească”.¹ Reveria, ca stare de suflet reprezintă o stare internă și „o dată cu universul poetic al poetului ni se dezvăluie tot sufletul, în plenitudinea lui.”² De asemenea, Bachelard consideră că reveria reprezintă atât pentru o femeie, cât și pentru un bărbat o stare sufletească feminină, demonstrând că „reveria în starea ei cea mai simplă, cea mai pură, ține de *anima*”³ și nu de animus. Către acest pol a lui *anima* se orientează și reveriile lui Ion Horea care îi deschid calea evadării spre lumea copilăriei petrecută în Câmpia Transilvaniei. Nu de puține ori se simt în poeziile sale reverberații provocate de nostalgia locului în care s-a născut, de nostalgia

¹ Gaston Bachelard, *Poetica reveriei*, Traducere de Luminița Brăileanu, Pitești, Editura Paralela 45, 2005, p. 23

² *Ibidem*, p. 23

³ *Ibid.*, p. 28

spațiului matrice și care aflându-se departe îl face cu atât mai dorit. Topophilia reprezintă atitudinea centrală a poeziei lui Ion Horea.

Alexandru Cistelean definește poezia lui Ion Horea ca fiind „o reverie a Ardealului, deopotrivă leagăn, matrice și mormânt; un Ardeal rămas și la Horea aceeași *țară mândră și binecuvântată* de la Bălcescu, tărâm mitic, paradisiac și nostalgic deodată.”⁴ Astfel, reveria devine cel mai important factor generator de tensiune lirică în poezia lui Ion Horea, configurând totodată un spațiu în care poetul se simte confortabil. „Zugrăvind icoane rare”, cum însuși poetul afirmă într-unul din poemele sale, el caută reveria, o stârnește și o alimentează, devenind „abstragere și eliberare totodată, într-un cadru imaginat ca altă lume, la limita celei cunoscute cu necunoscutul, favorabil trăirii și surprinderii înfiorării.”⁵ O dată fixată starea de reverie, ea are forța de a regăsi satul și de a-l reconstrui ca pe un puzzle ale cărui piese sunt depozitate în muzeul personal al memoriei, alcătuint „un interior domestic investit cu valori permanente:”⁶ „Albinele-s în iarnă și stupii parcă-s goi/ Nu mai pândim deasupra ogrăzii nici un roi./ Uneltele-s pe poliți și masca-i pusă-n cui/ hotarul verii cheamă din coșniți neîntrerupt/ Un păr uscat mai ține-n picioare gardul rupt.” (*Se mai aud*) Chiar și după ce întreaga gospodărie a fost rasă de pe fața pământului, tot i-au mai rămas proaspete în memorie ocolul, casa cu filigorie, stogul, șopronul, poiata. Satul cu toată recuzita sa reprezintă un muzeu pentru reverie și îl chemă neconținut asemenea unei „alma mater”, amintindu-i de locurile natale, de vremea copilăriei și de legătura cu strămoșii: „În noaptea asta umblu desculț prin ogradă, / iarba, udă, roua nu-i ridicată, soarele n-a răsărit / cineva duce mâncare la porci și câinelui la șură / cineva mulge oile, cineva lucră pe la poiată / coticarul și coșul pe jumătate golit / șura și grămezile de lemne, șopronul, cotețul, poiata și clăile de fân, gunoiul, melegarul, / ocolul și găbănașul, conia și casa cu filigorie, / fântâna cu ciocănitura pe cumpănă, poarta, / poarta dinsus, câinii latră dinspre Vaidei / oamenii cheamă, pe drumul țării trec în sus și-n jos / .../ o să scot boteiul pe drumul dintre Gruiețe, / pe lângă nuc, pe ogor, pe țelină, pe coastă, / atâta știu, atâta-i lumea, între holde și cucuruzi, / până la acăți, până la Hici, pân-la iclejia popii...” (*Remember*) Nu de puține ori reveriile sale rustice se dezlanțuie subit „în miezul tumultos al cotidianului citadin, ca erupții insolite ale memoriei:”⁷ „mașinile frânează la stopuri și, țipând / parcă trezesc în mine și cheamă vrând-nevrând, / schelăituri prin șteoane, la garduri de ogrăzi.” (*Dar ce spun eu?*). Însă universul citadin nu constituie o sursă de reverie, ci un cadru din care poetul se refugiază în reverie și vis. Reveriile sale direcționate spre această lume trecută nu sunt idealizate, ci puse în contrast cu lumea „bolundă ieșită din matca mare a *calendarului* țărănesc cu muncile și zilele lui emblematice, dar pune mereu și o surdină acestor evocări, care e a omului ce știe că rânduiețile vechi s-au deteriorat ireversibil.”⁸

Pe lângă imaginile vizuale atât de sugestive ce au menirea de a picta icoane care rezumă copilăria, o altă sursă a reveriei care merită toată atenția în poezia lui Ion Horea și care deschide accesul spre același tărâm al copilăriei o reprezintă mirosurile. Născut „din grâne, din fân, din cucuruz”, Ion Horea emană „mireasma pământurilor sfinte” ale Câmpiei

⁴ Al. Cistelean, *Ardeleanul definitiv*, în Ion Horea, *Bătaia cu aur*, Ediție de autor îngrijită de Eugeniu Nistor și prefată de Al. Cistelean, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2009, p. 8

⁵ Mircea Iorgulescu, *Prezent*, București, Editura Cartea Românească, 1985, p. 181

⁶ Emil Vasilescu, „Calendar” în *Scânteia*, XXXIX, marți 31 martie, 1970, p. 4

⁷ Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997, p.59

⁸ Idem, „Un neotraditionalist” în *Tribuna*, nr. 234/ 2012, p. 9

Transilvaniei, rescriind „cu nostalgie un spațiu bucolic în care reveria se desfășoară cu voluptate descriptivă într-un cadru natural ce-și precizează contururile din relevanța detaliului și din atmosfera evocatoare.”⁹ Poetului îi e de-ajuns să închidă pentru o secundă ochii pentru a adúlmece mirosurile dragi ce i-au îmbălsămat copilăria. Ion Horea știe să respire trecutul, evocând „cirezile de vaci și aromele de lapte”, „mirosul de cimbru”, „tutunul de sub streșini”, mirosul de țuică ce „se-ntinde pân-la drum”, și a carelor încărcate cu borhot. Atunci când memoria inhalează aceste miresme tari, ele devin plăcute. Hotarul, livada, grajdul, curtea gospodăriei, anotimpurile sunt depozitare de mirosuri pe care Ion Horea le păstrează în recipientele memoriei olfactive și din când în când le eliberează pentru a-i deschide poarta spre lumea de altădată. Iarna lui Ion Horea e învăluită de mireasma dovlecilor, a mămăligii și a laptelui: „Acele nopți de iarnă se-ntorc, acele nopți/ Când aromeau în casă din ler bostanii copti/ Și parcă lemne-n sobă pocnesc să mai anunțe/ Cum fierbe de cu seară și oala de grăunțe /... / Când mămăliga-n abur cădea pe cărpător / Și laptele din oală și varza cu ulei ... (*Remember*), iar gerul năprasnic e resimțit „ca un vinars de prune.” (*Sentimentul iernei*) Poetul percepe lacom parfumul toamnei, anotimp al împlinirilor, fiind copleșit de abundența senzațiilor olfactive: „Să mușc din carnea zilei, să bea din vinul nopții,/ să duc în corfă luna cu pepenii prea copti,/ Și sămburii de stele să-i vântur și să-i strâng./ Să răspândesc mireasma acestui anotimp./ Împrăștiat în struguri, în piersici și gutui.” (*Anotimp*) În ce privește aroma primăverii, aceasta e emanată de mierea fagurilor și a florilor de acăț: „Câtă-ntipărire dulce, câtă lamură de floare,/ de acății, trifoi și cimbru, din hotar, din bortoșin./ Smalțul cerului din aripi prinde-n cupa lor să zboare/ când se varsă urdinișul de mireasma zilei plin.” (*Fagurii*) Primăvara are puterea de a-l face să adúlmece nu doar „câmpul cu aromele de lut” sau „noua tinerețe a brazdelor de lut”, ci și revigorarea vieții țărănești. Nu de puține ori o combinație odorala insolita are rolul de a rechema amintiri intime prin care scriitorul își poate retrăi trecutul, amestecul decantându-se în memorie: „miroase dulce-a faguri și-a fum de bălegar.” Această experiență odorala a fost trăită într-un timp îndepărtat și pentru a o putea reînvia, poetul trebuie să viseze mult pentru a regăsi cu exactitate ambianța din copilărie care să echilibreze parfumul fagurilor cu izul bălegarului. Întregul univers rural pe care Ion Horea îl configurează se păstrează în imagini olfactive și întotdeauna acestea vor avea un miros fragrant, deoarece „fiecare miros din copilărie este o candelă în camera amintirilor.”¹⁰ Lecturând, poeziile sale descoperim recurența mirosurilor care reprezintă un pion important în evocarea copilăriei și resuscitează *reueur*-ul, determinându-l „să trăiască reveria dilatantă.”¹¹

Cultivând o poezie în care celebrează toate roadelor pământului, nu doar pe cele poetice, reținem ca surse la reverie și fructele, legumele, astfel „fiecare fruct exaltat poetic este un tip de lume fericit.”¹² Grădina poetului este o grădină miraculoasă care deschide căile reveriei visate în *anima*, deoarece toate roadele pământului au o frumusețe aparte în *cogito*-ul visătorului. Fructele celebrate reprezintă „centrul unui cosmos în care ți-e bine să trăiești, în care ești sigur că trăiești.”¹³ În poezia „Ospățul”, Mirele îi dăruiește Miresei „pere de aur ca luna în noapte”, „mere ca jarul în iarbă”, prune cu miez „ca fagurii dulci de albine.” În alte

⁹ Iulian Boldea, *Metamorfozele textului*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 1996, p. 10

¹⁰ Gaston Bachelard, *op. cit.*, p. 147

¹¹ *Ibidem*, p.148

¹² *Ibid.*, p. 158

¹³ *Ibid.*, p. 160

poeme poetizează „porumbul ce răsare în rândurile drepte”, știuleții „deșteptați” în „foșnetul metalic” al „lanului de cucuruz” lângă „fasolea coaptă și vița de harbuz”, „bumbacul și ovăzul”, cartofii „rotunzi și strânși în cuiburi sub tufe ruginite”, „sfecla din câmpie”, tomatele, morcovii, mazărea și bostanul. Nu uită să sărbătorească leguma „prozaică” „cumu-i ceapa ce-ți lăcrimează văzul” și care se bucură de atenție în poezia „Sentimentul primăverii”: „Dar, către miezul nopții pe poliți o să-nceapă/ Să lăcrimeze iarăși semințele de ceapă,/ Uscate inimi, negre, și strânse-n măciulii./ De lângă ape, râvna pământului trezi/ Și-n ele-o bucurie a durerii și-un fior/ Al dragostei neplânse-n încremenirea lor.” Cu ajutorul și prin intermediul unui fruct sau a unei legume, poetul regăsește fericirea și miresmele copilăriei.

Prin intermediul reveriei, poetul revine la tot ceea ce e plăcut, dorit, reconfortant pentru el, iar potrivit afirmației lui Bachelard tot ce este adevărat în viața reală devine și mai adevărat în reverie. În planul acesteia sunt conservate toate amintirile și din această perspectivă „lectura poezilor este în mod esențial reverie.”¹⁴

Bibliografie

Bachelard, Gaston, *Poetica reveriei*, Traducere de Luminița Brăileanu, Pitești, Editura Paralela 45, 2005.

Bachelard, Gaston, *Psihanaliza focului*, Traducere de Lucia Ruxandra Munteanu, București, Editura Univers, 1998.

Boldea, Iulian, *Metamorfozele textului*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 1996.

Cistelecan, Al., *Ardeleanul definitiv*, în Ion Horea, *Bătaia cu aur*, Ediție de autor îngrijită de Eugeniu Nistor și prefață de Al. Cistelecan, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2009.

Iorgulescu, Mircea, *Prezent*, București, Editura Cartea Românească, 1985.

Pop, Ion, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997.

Pop, Ion, „Un neotradiționalist” în *Tribuna*, nr. 234/ 2012.

Vasilescu, Emil, „Calendar” în *Scânteia*, XXXIX, marți 31 martie, 1970.

¹⁴ Idem, *Psihanaliza focului*, Traducere de Lucia Ruxandra Munteanu, București, Editura Univers, 1998, p. 34